

Motu Proprio

Ad tuendam fidem (en bijbehorende documenten)

Apostolische Brief, motu proprio gegeven, ‘Ad tuendam fidem’, waardoor bepaalde normen ingevoegd worden in het ‘Wetboek van Canoniek Recht’ en in het ‘Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken’

Om het geloof van de katholieke Kerk te beschermen tegen dwalingen opkomend van de kant van sommige christengelovigen, vooral van hen die de wetenschappen van de heilige theologie bestuderen, hebben Wij van wie het de eerste taak is de broeders in het geloof te bevestigen (vgl. Lc 22,32), het zeer noodzakelijk geoordeeld, dat in de tekst van het geldend Wetboek van Canoniek Recht (CIC) en van het geldend Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken (CCEO) normen worden toegevoegd, waarin uitdrukkelijk de plicht wordt opgelegd om de waarheden te bewaren die door het leergezag van de Kerk definitief voorgehouden zijn, met vermelding tevens van de canonieke sancties die op deze materie betrekking hebben.

1. Reeds vanaf de eerste eeuwen tot op de huidige dag belijdt de Kerk aangaande het geloof in Christus en zijn verlossingsmysterie waarheden die later in geloofssymbola verzameld zijn; tegenwoordig zijn namelijk het *Symbolum van de Apostelen* of het *Symbolum van Nicea-Constantinopel* algemeen bekend en worden door de christengelovigen uitgesproken tijdens plechtige en feestelijke misvieringen.

Dit *Symbolum van Nicea-Constantinopel* is opgenomen in de door de Congregatie voor de Geloofsleer verder uitgewerkte *Geloofsbelijdenis*.¹ Bepaalde gelovigen hebben de bijzondere verplichting deze uit te spreken bij de aanvaarding van sommige ambten die rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking hebben op het dieper onderzoek inzake waarheden van geloof en zeden, of die verbonden zijn met een bijzondere macht in het bestuur van de Kerk.²

2. De *Geloofsbelijdenis*, naar behoren voorafgegaan door het *Symbolum van Nicea-Constantinopel*, bevat ook drie stellingen of paragrafen die de bedoeling hebben om de waarheden van het katholiek geloof uiteen te zetten welke door de Kerk, onder leiding van de heilige Geest die de “leidsman naar de volle waarheid zal zijn” (Joh 16,13), in de loop der tijden dieper onderzocht zijn of moeten worden.³

De eerste paragraaf, welke luidt “Eveneens geloof ik met vast geloof alles wat vervat is in het geschreven of overgeleverd woord van God, en wat door de Kerk hetzij door een plechtig oordeel hetzij door het gewoon en universeel leergezag als van Godswege geopenbaard te geloven voorgehouden wordt”,⁴ bevestigt dit dienovereenkomstig en heeft haar voorschrift in de universele wetgeving van de Kerk in canon 750 van het *Wetboek van Canoniek Recht*⁵ en canon 598 van het *Wetboek van Canones*

1. Congregatie voor de Geloofsleer, *Geloofsbelijdenis en Eed van trouw bij de aanvaarding van een ambt uit te oefenen in naam van de Kerk* (9 januari 1989), in AAS 81 (1989), 105; voor Nederlandse vertaling zie blz. ... van deze *Kerkelijke documentatie*.

2. Vgl. CIC, can. 833.

3. Vgl. *a.u.*, can. 747, § 1; CCEO, can. 595, § 1.

Vervolg noten op blz. 46

van de Oosterse Kerken.⁶

De derde paragraaf, luidend “Bovendien aanvaard ik met religieuze volgzzaamheid van wil en verstand de leerstellingen die hetzij de Paus hetzij het Bisschoppencollege naar voren brengen wanneer zij hun authentiek leerzegag uitoefenen, ook al hebben zij niet de bedoeling deze bij definitieve act af te kondigen”,⁷ heeft haar plaats in canon 752 van het *Wetboek van Canoniek Recht*⁸ en in canon 599 van het *Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken*.⁹

3. Maar de tweede paragraaf, waarin gesteld wordt “Vast aanvaard ik ook en houd mij aan alle uitspraken en elk uitspraak afzonderlijk die met betrekking tot de leer over geloof en zeden door haar definitief worden gedaan”,¹⁰ heeft geen overeenkomstige canon in de wetboeken van de katholieke Kerk. Deze paragraaf van de *Geloofsbelijdenis* is van groot belang, daar zij de waarheden aangeeft die noodzakelijk met de goddelijke openbaring verband houden. Deze waarheden namelijk, welke in het onderzoek van de katholieke leer de bijzondere inspiratie van de goddelijke Geest tot uitdrukking brengen in het dieper verstaan door de Kerk van een of andere waarheid aangaande geloof of zeden, houden ermee verband hetzij om een historische reden hetzij op grond van een logische gevolgtrekking.

4. Daarom hebben wij op grond van deze noodzaak na rijp beraad besloten deze lacune in de universele wetgeving op de volgende wijze op te vullen:

A. Canon 750 van het *Wetboek van Canoniek Recht* zal voortaan twee paragrafen bevatten, waarvan de eerste bestaat uit de tekst van de geldende canon en de tweede een nieuwe tekst krijgt, zodat canon 750 als volgt zal luiden:

Canon 750 – § 1. Met goddelijk en

katholiek geloof moet geloofd worden alles wat vervat is in het geschreven of overgeleverd woord van God, namelijk in het ene geloofsgoed dat aan de Kerk toevertrouwd is en dat tegelijk als van Godswege geopenbaard voorgehouden wordt, hetzij door het plechtig leerzegag van de Kerk hetzij door het gewoon en universeel leerzegag, dat zeker ook door het gemeenschappelijk aanvaarden van de christengelovigen onder leiding van het heilig leerzegag tot uiting gebracht wordt; derhalve zijn allen verplicht welke leerstellingen dan ook te mijden die hiermee in strijd zijn.

§ 2. Ook moeten vast aanvaard en behouden worden alle uitspraken en elke uitspraak afzonderlijk die met betrekking tot de leer over geloof en zeden door het leerzegag van de Kerk definitief worden gedaan, welke namelijk vereist zijn om dit geloofsgoed heilig te bewaren en getrouw uit te leggen; wie deze definitief te houden uitspraken afwijst, gaat derhalve in tegen de leer van de katholieke Kerk.

In canon 1371, 1° van het *Wetboek van Canoniek Recht* dient dienovereenkomstig de verwijzing naar canon 750, § 2 toegevoegd te worden, zodat deze canon 1371 voortaan als volgt luidt:

Canon 1371 – Met een rechtvaardige straf dient gestraft te worden:

1° degene, die naast het geval waarover in can. 1364, § 1, een leer verkondigt die door de Paus of door een Oecumenisch Concilie veroordeeld is, of een leer waarover in can. 750, § 2 of in can. 752 hardnekkig afwijst en zijn mening na een vermaning door de Apostolische Stoel of de Ordinaris niet herroept;

2° degene die anderszins niet gehoorzaamt aan de Apostolische Stoel, de Ordinaris of de Overste die iets op wettige wijze voorschrijft of verbiedt, en na een vermaning in de ongehoorzaamheid volhardt.

B. Canon 598 van het *Wetboek van*

4. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 25; Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de goddelijke openbaring *Dei verbum*, 5; Congregatie voor de Geloofsleer, Instructie over de kerkelijke roeping van de theoloog [*Donum veritatis*] (24 mei 1990), 15.

5. C1c, can. 750: “Met goddelijk en katholiek geloof moet geloofd worden alles wat vervat is in het geschreven of overgeleverd woord van God, namelijk in het ene geloofsgoed dat aan de Kerk toevertrouwd is en dat tegelijk zoals van Godswege geopenbaard voorgehouden wordt, hetzij door het plechtig leerzegag van de Kerk hetzij door het gewoon en universeel leerzegag, dat zeker ook door het gemeenschappelijk aanvaarden van de christengelovigen onder leiding van het heilig leerzegag tot uiting gebracht wordt; derhalve zijn allen verplicht welke leerstellingen dan ook te mijden die hiermee in strijd zijn.”

Vervolg noten op blz. 47

Canones van de Oosterse Kerken zal voortaan twee paragrafen kennen, waarvan de eerste bestaat uit de tekst van de geldende canon en de tweede een nieuwe tekst krijgt, zodat canon 598 als volgt luidt:

Canon 598 – § 1. Met goddelijk en katholiek geloof moet geloofd worden alles wat vervat is in het geschreven of overgeleverd woord van God, namelijk in het ene geloofsgoed dat aan de Kerk toevertrouwd is en dat tegelijk als van Godswege geopenbaard voorgehouden wordt, hetzij door het plechtig leergezag van de Kerk hetzij door het gewoon en universeel leergezag, dat zeker ook door het gemeenschappelijk aanvaarden van de christengelovigen onder leiding van het heilig leergezag tot uiting gebracht wordt; derhalve zijn allen verplicht welke leerstellingen dan ook te mijden die hiermee in strijd zijn.

§ 2. Ook moeten vast aanvaard en behouden worden alle uitspraken en elke uitspraak afzonderlijk die met betrekking tot de leer over geloof en zeden door het leergezag van de Kerk definitief worden gedaan, welke namelijk vereist zijn om dit geloofsgoed heilig te bewaren en getrouw uit te leggen; wie deze definitief te houden uitspraken afwijst, gaat derhalve in tegen de leer van de katholieke Kerk.

In canon 1436, § 2 van het *Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken* dienen dienovereenkomstig de woorden toegevoegd te worden die betrekking hebben op canon 598, § 2, zodat deze canon 1436 voortaan als volgt luidt:

Canon 1436 – § 1. Wie een of andere waarheid afwijst die met goddelijk en katholiek geloof geloofd moet worden of haar in twijfel trekt of het christelijk geloof in het geheel afwijst en na op wettige wijze vermaand te zijn, niet tot inkeer komt, dient als ketter of afvallige met een grotere excommunicatie gestraft te worden; een clericus kan bovendien met andere straffen

gestraft worden, afzetting niet uitgesloten.

§ 2. Behalve deze gevallen dient met een aangepaste straf gestraft te worden degene die vasthoudt aan een leer die door de Paus of het Bisschoppencollege hun authentiek leergezag uitoefenend, als definitief te houden voorgehouden wordt of als een dwaling veroordeeld is, en die na op wettige wijze vermaand te zijn, niet tot inkeer komt.

5. Wij bevelen dat al wat door Ons in deze motu proprio gegeven apostolische Brief beslist is, rechtskracht heeft en gelding heeft, en schrijven voor dit in te voegen in de universele wetgeving van de katholieke Kerk, respectievelijk in het *Wetboek van Canoniek Recht* en in het *Wetboek van Canones van de Oosterse Kerken*, zoals boven aangegeven is, ongeacht alles wat hiermee in strijd is.

Gegeven te Rome, bij St. Pieter, op de achtentiende dag van de maand mei 1998, in het twintigste jaar van Ons Pontificaat.

JOHANNES PAULUS II

6. *CCEO*, can. 598: "Met goddelijk en katholiek geloof moet geloofd worden alles wat vervat is in het geschreven of overgeleverd woord van God, namelijk in het ene geloofsgoed dat aan de Kerk toevertrouwd is en dat tegelijk als van Godswege geopenbaard voorgehouden wordt, hetzij door het plechtig leergezag van de Kerk hetzij door het gewoon en universeel leergezag, dat zeker ook door het gemeenschappelijk aanvaarden van de christengelovigen onder leiding van het heilig leergezag tot uiting gebracht wordt; derhalve zijn allen verplicht welke leerstellingen dan ook te mijden die hiermee in strijd zijn."

7. Vgl. *Donum veritatis*, 16.

8. *CIC*, can. 752: "Weliswaar geen geloofsinstemming maar wel een religieuze volgzzaamheid van verstand en wil moet betracht worden ten overstaan van een leer die hetzij de Paus hetzij het Bisschoppencollege inzake geloof of zeden naar voren brengen, wanneer zij hun authentiek leergezag uitoefenen, ook al hebben zij niet de bedoeling deze bij definitieve act af te kondigen; bijgevolg

Vervolg noten op blz. 48

Nieuwe Latijnse tekst

Can. 750 – § 1. Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt quae verbo Dei scripto vel tradito, uno scilicet fidei deposito Ecclesiae commisso, continentur, et insimul ut divinitus revelata proponuntur sive ab Ecclesiae magisterio sollemni, sive ab eius magisterio ordinario et universali, quod quidem communi adhaesione christifidelium sub ductu sacri magisterii manifestatur; tenentur igitur omnes quascumque devitare doctrinas iisdem contrarias.

§ 2. Firmiter etiam amplectenda ac retinenda sunt omnia et singula quae circa doctrinam de fide vel moribus ab Ecclesiae magisterio definitive proponuntur, scilicet quae ad idem fidei depositum sancte custodiendum et fideliter exponendum requiruntur; ideoque doctrinae Ecclesiae catholicae adversatur qui easdem propositiones definitive tenendas recusat.

Can. 1371 – Iusta poena puniatur:

1° qui, praeter casum de quo in can. 1364, § 1, doctrinam a Romano Pontifice vel a Concilio Oecumenico damnatam docet vel doctrinam, de qua in can. 750, § 2 vel in can. 752, pertinaciter respuit, et ab Apostolica Sede vel ab Ordinario admonitus non retractat;

2° qui aliter Sedi Apostolicae, Ordinario, vel Superiori legitime praecipienti vel prohibenti non obtemperat, et post monitum in inobedientia persistit.

Nieuwe Nederlandse tekst.

Can. 750 – § 1. Met goddelijk en katholiek geloof moet geloofd worden alles wat vervat is in het geschreven of overgeleverd woord van God, namelijk in het ene geloofsgoed dat aan de Kerk toevertrouwd is en dat tegelijk als van Godswege geopenbaard voorgehouden wordt, hetzij door het plechtig leergezag van de Kerk hetzij door het gewoon en universeel leergezag, dat zeker ook door het gemeenschappelijk aanvaarden van de christengelovigen onder leiding van het heilig leergezag tot uiting gebracht wordt; derhalve zijn allen verplicht welke leerstellingen dan ook te mijden die hiermee in strijd zijn.

§ 2. Ook moeten vast aanvaard en behouden worden alle uitspraken en elke uitspraak afzonderlijk die met betrekking tot de leer over geloof en zeden door het leergezag van de Kerk definitief worden gedaan, welke namelijk vereist zijn om dit geloofsgoed heilig te bewaren en getrouw uit te leggen; wie deze definitief te houden uitspraken afwijst, gaat derhalve in tegen de leer van de katholieke Kerk.

Can. 1371 – Met een rechtvaardige straf dient gestraft te worden:

1° degene, die naast het geval waarover in can. 1364, § 1, een leer verkondigt die door de Paus of door een Oecumenisch Concilie veroordeeld is, of een leer waarover in can. 750, § 2 of in can. 752 hardnekkig afwijst en zijn mening na een vermaning door de Apostolische Stoel of de Ordinaris niet herroept;

2° degene die anderszins niet gehoorzaamt aan de Apostolische Stoel, de Ordinaris of de Overste die iets op wettige wijze voorschrijft of verbiedt, en na een vermaning in de ongehoorzaamheid volhardt.

dienen christengelovigen ervoor te zorgen om te mijden wat met deze leer niet strookt.”

9. *CCEO*, can. 599: “Weliswaar geen geloofsinstemming maar wel een religieuze volgzzaamheid van verstand en wil moet betracht worden ten overstaan van een leer die hetzij de Paus hetzij het Bisschoppencollege inzake geloof of zeden naar voren brengen, wanneer zij hun authentiek leergezag uitoefenen, ook al hebben zij niet de bedoeling deze bij definitieve act af te kondigen; bijgevolg dienen christengelovigen ervoor te zorgen dat zij mijden wat met deze leer niet strookt.”

10. Vgl. *Donum veritatis*, 16.

Geloofsbelijdenis en eed van trouw bij de aanvaarding van een ambt uit te oefenen in naam van de Kerk

De gelovigen die geroepen worden om een ambt uit te voeren in naam van de Kerk zijn gehouden een Geloofsbelijdenis uit te spreken, volgens de formule goedgekeurd door de Apostolische Stoel (vergelijk can. 833). Bovendien is de plicht van een speciale eed van trouw met betrekking tot de bijzondere plichten inherent aan het te aanvaarden ambt, vroeger enkel voorgeschreven voor de Bisschoppen, uitgebreid tot de categorieën genoemd in can. 833, nn. 5-8. Het is daarom noodzakelijk geworden de teksten ter beschikking te stellen die geschikt zijn voor dit doel, door ze qua stijl en inhoud aan te passen, zodat zij meer overeenkomen met het onderricht van het Tweede Vaticaans Concilie en de latere documenten.

Als formule van de 'Geloofsbelijdenis' wordt opnieuw integraal voorgelegd het eerste deel van de voorgaande tekst die van kracht was sinds 1967 en het symbolum van Nicea-Constantinopel* bevatte. Het tweede deel is gewijzigd en wordt onderverdeeld in drie paragrafen met het doel het type van waarheid en de vereiste corresponderende instemming beter te onderscheiden.

De formule van de 'Eed van trouw bij de aanvaarding van een ambt uit te oefenen in naam van de Kerk', begrepen als complementair ten aanzien van de 'Geloofsbelijdenis', is vastgesteld voor de categorieën van gelovigen opgesomd in can. 833, nn. 5-8. De samenstelling is nieuw; hierin worden enige varianten voorzien in de paragrafen 4 en 5 voor het gebruik van de zijde van de hogere Oversten van de instituten van gewijd leven en de sociëteiten van apostolisch leven (vergelijk can. 833, n. 8).

Geloofsbelijdenis

(Formule voortaan te gebruiken in de gevallen waarin door het recht de Geloofsbelijdenis is voorgeschreven).

Ik, NN., geloof met vast geloof en belijd alle leerstellingen die afzonderlijk en tezamen vervat zijn in de geloofsbelijdenis, namelijk, Ik geloof in één God de almachtige Vader Schepper van hemel en aarde, van al wat zichtbaar en onzichtbaar is.

En in één Heer, Jezus Christus, eniggeboren Zoon van God, vóór alle tijden geboren uit de Vader. God uit God, licht uit licht, ware God uit de ware God. Geboren, niet geschapen, één in wezen met de Vader, en door wie alles geschapen is.

Hij is voor ons, mensen, en omwille van ons heil uit de hemel neergedaald.

Hij heeft het vlees aangenomen door de heilige Geest uit de Maagd Maria en is mens geworden.

Hij werd voor ons gekruisigd, Hij heeft geleden onder Pontius Pilatus en is begraven.

Hij is verrezen op de derde dag, volgens de Schriften.

Hij is opgevaren ten hemel: zit aan de rechterhand van de Vader.

Hij zal wederkomen in heerlijkheid om te oordelen levenden en doden en aan zijn rijk komt geen einde.

Ik geloof in de heilige Geest die Heer is en het leven geeft die voortkomt uit de Vader en de Zoon; die met de Vader en de Zoon te zamen wordt aanbeden en verheerlijkt; die gesproken heeft door de profeten.

Ik geloof in de ene, heilige, katholieke en apostolische Kerk.

Ik belijd één doopsel tot vergeving van de

* Vgl. AAS 59 (1967), 1058.

zonden.

Ik verwacht de opstanding van de doden en het leven van het komend rijk.

Amen.

Eveneens geloof ik met vast geloof alles wat vervat is in het geschreven of overgeleverd woord van God, en wat door de Kerk hetzij door een plechtig oordeel hetzij door het gewoon en universeel leergezag als van Godswege geopenbaard te geloven voortgehouden wordt.

Vast aanvaard ik ook en houd mij aan alle uitspraken en elke uitspraak afzonderlijk die met betrekking tot de leer over geloof en zeden door haar definitief worden gedaan.

Bovendien aanvaard ik met religieuze volgzzaamheid van wil en verstand de leerstellingen die hetzij de Paus hetzij het Bisschoppencollege naar voren brengen wanneer zij hun authentiek leergezag uitoefenen, ook al hebben zij niet de bedoeling deze bij definitieve act af te kondigen.

Eed van trouw bij de aanvaarding van een ambt uit te oefenen in naam van de Kerk

(formule te gebruiken door de christengeloovigen over wie in can. 833, nn. 5-8).

Ik, NN., beloof bij de aanvaarding van het ambt ... dat ik de *communio* met de katholieke Kerk altijd zal bewaren zowel in mijn woorden als mijn handelen.

Met grote zorgvuldigheid en trouw zal ik de taken vervullen waartoe ik gehouden ben jegens de Kerk, zowel de gehele als de particuliere Kerk, waarin ik geroepen ben mijn dienstwerk volgens de voorschriften van het recht uit te oefenen.

Bij de vervulling van mijn functie die mij in naam van de Kerk is toevertrouwd, zal ik het geloofsgoed integraal bewaren, getrouw overdragen en uitleggen; ik zal

welke leerstellingen ook vermijden die hiermee in strijd zijn.

De gemeenschappelijke discipline van de gehele Kerk zal ik volgen en bevorderen en de onderhouding van alle kerkelijke wetten handhaven, vooral die welke vervat zijn in het *Wetboek van Canoniek Recht*.

Met christelijke gehoorzaamheid zal ik mij richten naar wat de gewijde herders als authentieke leraren en meesters van het geloof verklaren of als bestuurders van de Kerk bepalen, en ik zal de diocesane Bisschoppen trouw behulpzaam zijn, opdat de apostolische activiteit, uit te oefenen in naam en in opdracht van de Kerk, in de gemeenschap van de Kerk verricht wordt.

Zo help me God en Gods heilige Evangelien waarop ik mijn handen leg.

(Variaties in de paragrafen 4 en 5 van de formule van de eed, te gebruiken door de christengeloovigen over wie in can. 833, n.8).

De gemeenschappelijke discipline van de gehele Kerk zal ik bevorderen en de onderhouding van alle kerkelijke wetten urgeren, vooral die welke vervat zijn in het *Wetboek van Canoniek Recht*.

Met christelijke gehoorzaamheid zal ik mij richten naar wat de gewijde herders als authentieke leraren en meesters van het geloof verklaren of als bestuurders van de Kerk bepalen, en de diocesane Bisschoppen graag mijn medewerking verlenen, opdat de apostolische activiteit, uit te oefenen in naam en in opdracht van de Kerk, met behoud van de aard en het doel van mijn instituut, in de gemeenschap van de Kerk verricht wordt.

Congregatie voor de Geloofsleer

Leerstellige nota ter verheldering van de laatst vastgestelde formule van de Geloofsbelijdenis

1. Vanaf het allereerste begin heeft de Kerk haar geloof beleden in de Heer die gekruisigd en verrezen is, gebruik makend van formules die de samenvatting van haar geloof weergeven. De kern van deze samenvatting, dit is de dood en de verrijzenis van de Heer Jezus Christus, eerst in eenvoudige, later in meer volledige formules¹ tot uitdrukking gebracht, is aanleiding geweest tot het uitgeven van een reeks van opeenvolgende geloofsbelijdenissen, waarin de Kerk heeft doorgegeven hetzij wat zij ontvangen had van het woord en de werken van Christus, hetzij wat zij geleerd had door de inspraak van de heilige Geest.²

Het Nieuwe Testament zelf is de voornaamste getuige van de eerste belijdenis van de leerlingen meteen na de paasgebeurtenissen: "In de eerste plaats heb ik u doorgegeven wat ik zelf als overlevering heb ontvangen, namelijk dat Christus gestorven is voor onze zonden, volgens de Schriften, en dat Hij begraven is, en opgestaan op de derde dag, volgens de Schriften, en dat Hij is verschenen aan Kefas en daarna aan de twaalf."³

2. In de loop van de eeuwen zijn uit deze onveranderlijke kern die Jezus als Zoon van God en Heer belijdt, symbola ontstaan die de eenheid van geloof en de *communio* van de Kerken bekrachtigen. Hierin zijn de voornaamste waarheden vervat die door de afzonderlijke gelovigen gekend en beleden moeten worden. Daarom moet een catechumeen voordat hij de doop ontvangt, de geloofsbelijdenis uitspreken. Ook hebben de Vaders, bijeen op concilies, om in te gaan

op de historische noodzaak om de waarheden van het geloof vollediger uiteen te zetten en de orthodoxie te verdedigen, nieuwe symbola uitgewerkt die tot op de huidige dag "een heel bijzondere plaats in het leven van de Kerk innemen".⁴ In de verscheidenheid van die symbola treedt bij uitstek het enige geloof naar voren en is geen enkel symbolum door een latere geloofsbelijdenis die overeenkomstig de nieuwe omstandigheden geconcipieerd werd, vervangen of overbodig geworden.

3. De belofte van Christus de Heer de heilige Geest te schenken, die "jullie leidsman naar de volle waarheid zal zijn",⁵ draagt de Kerk voortdurend op haar pelgrimstocht. Daarom zijn in de voorbije eeuwen bepaalde waarheden als tot stand gekomen met bijstand van de heilige Geest, gedefinieerd, om welke reden zij zichtbare fasen zijn ter verwezenlijking van de oorspronkelijke belofte. Andere waarheden echter moeten nog dieper doorgrond worden voordat ten volle verstaan wordt wat God door zijn mysterie van liefde aan de mensen heeft willen openbaren om hun heil te bereiken.⁶

Ook zeer onlangs heeft de Kerk op grond van haar pastorale inzet het goed geacht het geloof van alle tijden duidelijker te verwoorden. Bovendien is aan bepaalde gelovigen die geroepen zijn tot bijzondere functies, uit te oefenen in de gemeenschap in naam van de Kerk, de plicht opgelegd ten overstaan van allen de geloofsbelijdenis uit te spreken volgens de formule die door de Apostolische Stoel is goedgekeurd.⁷

4. Deze nieuwe formule van de *Geloofsbelijdenis* welke begint met het symbolum van Nicea-Constantinopel, kent aan het einde drie stellingen of paragrafen, die ten doel hebben de rangorde van de waarheid die de gelovige aanvaardt, beter te onderscheiden. Het is van belang een verklaring van deze

1. Eenvoudige formules belijden gewoonlijk de messiaanse vervulling van Jezus van Nazaret; vergelijk bij voorbeeld Mc 8,29; Mt 16,16; Lc 9,20; Joh 20,31; Hnd 9,22. Meer volledige formules echter belijden de voornaamste gebeurtenissen van Jezus' leven en hun heilsbetekenis; vergelijk bij voorbeeld Mc 12,35-36; Hnd 2,23-24; 1Kor 15,3-5; 1Kor 16,22; Fil 2,7.10-11; Kol 1,15-20; 1Pe 3,19-22; Apk 22,20. Behalve de formules van de geloofsbelijdenis betreffende de heilsgeschiedenis en het verhaal van Jezus' leven waarvan het Pascha het hoogtepunt was, zijn er in het Nieuwe Testament geloofsbelijdenissen die betrekking hebben op het bestaan zelf van Jezus; vergelijk 1Kor 12,3: "Jezus is de Heer." In Rom 10,9 zijn beide formules in een.

2. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, dogmatische Constitutie over de goddelijke openbaring *Dei verbum*, 7.

3. 1Kor 15,3-5.

4. *Katechismus van de Katholieke Kerk*, 193.

5. Joh 16,13.

6. Vgl. *Dei verbum*, 11.

Vervolg noten op blz. 52

paragrafen te geven, zodat de oorspronkelijke betekenis die het leergezag van de Kerk eraan geeft, goed begrepen, aanvaard en integraal bewaard wordt.

In de huidige tijd namelijk wordt het woord 'Kerk' in verschillende betekenissen verstaan, die hoewel ze waar zijn en met elkaar samenhangen, toch exacter moeten worden aangegeven, wanneer het gaat om bijzondere en eigen functies van mensen die werkzaam zijn in de Kerk. Wat betreft de vragen van geloof en ethiek is het duidelijk dat alleen de Paus en het College van Bisschoppen in *communio* met hem gemachtigd zijn om de gelovigen met bindend gezag te onderwijzen.⁸ De bisschoppen zijn immers de "authentieke, d.w.z. met het gezag van Christus beklede leraren"⁹ van het geloof, omdat zij krachtens goddelijke instelling de opvolgers van de Apostelen zijn "in het leergezag en in de pastorale leiding"; samen met de paus oefenen zij de hoogste en volledige macht uit over de gehele Kerk, welke macht echter slechts uitgeoefend kan worden met toestemming van de paus.¹⁰

5. Met de formule van de eerste paragraaf "Eveneens geloof ik met vast geloof alles wat vervat is in het geschreven of overgeleverde woord van God, en wat door de Kerk hetzij door een plechtig oordeel hetzij door het gewoon en universeel leergezag als van Godswegen geopenbaard te geloven voorgehouden wordt", wordt gesteld dat al wat aan de gelovigen onderwezen moet worden gelegen is in alle leerstukken van goddelijk en katholiek geloof, die door de Kerk als van Godswegen en formeel geopenbaard wordt voorgehouden en dus onveranderlijk zijn.¹¹

Deze leerstukken zijn vervat in het geschreven of overgeleverde Woord van God en worden door een plechtig oordeel als van Godswegen geopenbaarde waarheden gedefi-

nieerd hetzij door de Paus sprekend 'ex cathedra' hetzij door het College van Bisschoppen in concilie verzameld, hetzij vervolgens door het gewoon en universeel leergezag als onfeilbaar te geloven voorgehouden.

Deze leerstukken eisen van alle gelovigen de instemming van een theologaal geloof. Daarom, indien iemand deze hardnekkig betwijfelt of ontkent, valt hij onder de censuur van ketterij, zoals aangegeven in de betreffende canones van de canonieke Wetboeken.¹²

6. De tweede stelling van de *Geloofsbelijdenis* luidt "Vast aanvaard ik ook en houd ik mij aan alle uitspraken en elke uitspraak afzonderlijk die met betrekking tot de leer over geloof en zeden door haar definitief worden gedaan". Het leerobject van deze formule omvat *alle leerstukken betreffende de dogmatische wetenschap en de ethiek*¹³ die noodzakelijk zijn om het geloofsgoed getrouw te bewaren en uiteen te zetten, hoewel zij door het leergezag van de Kerk niet als formeel geopenbaard voorgehouden worden.

Deze leerstukken kunnen in een plechtige vorm door de Paus sprekend 'ex cathedra' of door het College van Bisschoppen in concilie verzameld gedefinieerd worden of door het gewoon en universeel leergezag van de Kerk als 'definitief te houden opvatting'¹⁴ onderwezen worden. Iedere gelovige echter moet vast en definitief instemmen met deze waarheden steunend op het geloof in de bijstand die de heilige Geest schenkt aan het leergezag van de Kerk en op de katholieke leer omtrent de onfeilbaarheid van het leergezag in deze zaken.¹⁵ Indien iemand deze waarheden ontkent, *lijkt hij de waarheid van de katholieke leer*¹⁶ af te wijzen en is hij door dit feit zelf niet meer in volledige *communio* met de katholieke Kerk.

7. De waarheden die betrekking hebben op

7. Vgl. Congregatie voor de Geloofsleer, *Geloofsbelijdenis en Eed van trouw bij de aanvaarding van een ambt uit te oefenen in naam van de Kerk* (9 januari 1989), in AAS 81 (1989), 104-106; voor Nederlandse vertaling zie blz. ... van deze *Kerkelijke documentatie*; CIC, can. 833.

8. Vgl. Tweede Vaticaanse Concilie, dogmatische Constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 25.

9. A.w., 25.

10. Vgl. a.w., 22.

11. Vgl. Denzinger-Schönmetzer, 3074.

12. CIC, can. 750; 751; 1364, § 1; CCEO, can. 598; 1436, § 1.

13. Vgl. Paulus VI, Encycliek *Humanae vitae* (25 juli 1968), 4; Johannes Paulus II, Encycliek *Veritatis splendor* (6 augustus 1993), 36-37.

14. Vgl. *Lumen gentium*, 25.

15. Vgl. *Dei verbum*, 8 en 10; Congregatie voor de Geloofsleer, *Verklaring Mysterium Ecclesiae* (24 juni 1973), 3.

Vervolg noten op blz. 53

de tweede paragraaf kunnen van verschillende aard zijn en hebben een verschillend karakter, hetgeen afhangt van hun samenhang met de openbaring. Er zijn immers waarheden die *op grond van een historische band* noodzakelijk met de openbaring verbonden zijn; andere waarheden echter hebben een *logisch verband* dat uitdrukking is van een fase in de rijping van het bewustzijn met betrekking tot dezelfde openbaring, waartoe de Kerk geroepen wordt. Hoewel deze leerstukken niet worden voorgehouden als formeel geopenbaard voor zover zij *geloofselementen toevoegen die niet geopenbaard of nog niet als zodanig erkend* zijn, hebben zij toch een definitief karakter dat tenminste wordt aangetoond door hun intrinsieke band met de geopenbaarde waarheid. Bovendien mag niet worden uitgesloten dat op een bepaald punt van de dogmatische ontwikkeling het verstaan zowel van de aangeduide werkelijkheid als van de woorden van het geloofsgoed in het leven van de Kerk voortgang kan maken en dat het leergezag sommige van deze leerstukken als dogma's van het goddelijk en katholiek geloof kan afkondigen.

8. Wat betreft de aard van de *instemming* met de waarheden die als van Godswege geopenbaard door de Kerk worden voorgehouden (eerste paragraaf) of als definitief gehouden moeten worden (tweede paragraaf), is het van groot belang duidelijk te maken dat het karakter van instemming met beide bepalingen op dezelfde wijze volledig en onherroepelijk is. Het verschil betreft de bovennatuurlijke deugd van geloof: de instemming immers met de waarheden van de eerste paragraaf steunt rechtstreeks op het gezag van het Woord van God (*doctrine de fide credenda*); de instemming echter met de waarheden van de tweede paragraaf berust op het geloof in de bijstand van de heilige Geest aan het leergezag en op de

katholieke leer over de onfeilbaarheid van het leergezag (*doctrine de fide tenenda*).

9. Hoe dan ook, het leergezag van de Kerk onderwijst een leer *die geloofd moet worden als van Godswege geopenbaard* (eerste paragraaf) of als *definitief te houden* (tweede paragraaf) *bij definitieve* of bij *niet definitieve act*. Als het gaat over een *definitieve act*, wordt een waarheid plechtig gedefinieerd door een uitspraak van de Paus 'ex cathedra' of door het handelen van een oecumenisch concilie. Als het gaat om een *niet definitieve act*, wordt een leer *onfeilbaar* onderwezen door het gewoon en universeel leergezag van de bisschoppen die over de hele aarde in *communio* met de opvolger van Petrus zijn. *Deze leer kan bevestigd of herbevestigd worden door de Paus ook zonder een plechtige definitie uit te spreken*, verklarend namelijk dat deze leer hoort tot het onderricht van het gewoon en universeel leergezag als een van Godswege geopenbaarde waarheid (eerste paragraaf) of als een waarheid van de katholieke leer (tweede paragraaf). Derhalve, wanneer omtrent een of andere leer geen uitspraak in de plechtige vorm van een definitie bestaat, maar deze door het gewoon en universeel leergezag – waarbij noodzakelijk de Paus inbegrepen is – onderwezen wordt als behorend tot het erfgoed van het *geloofsgoed*, dan moet ze verstaan worden als onfeilbaar voorgehouden.¹⁷ Een verklaring van de Paus om *te bevestigen of te herbevestigen* is daarom geen nieuwe act van dogmabepaling, maar de formele bevestiging van een waarheid die de Kerk reeds bezit en onfeilbaar overlevert.

10. De derde stelling van de *Geloofsbelijdenis* luidt: "Bovendien aanvaard ik met religieuze volgzzaamheid van wil en verstand de leerstellingen die hetzij de Paus hetzij het Bisschoppencollege naar voren brengen

16. Vgl. Johannes Paulus II, Motu proprio *Ad tuendam fidem* (18 mei 1998); voor Nederlandse vertaling zie blz. ... van deze *Kerkelijke documentatie*.

17. Opgemerkt dient te worden dat het onfeilbaar onderricht van het gewoon en universeel leergezag niet enkel voorgehouden wordt door een expliciete verklaring van een leer die geloofd en definitief gehouden moet worden, maar ook tot uitdrukking wordt gebracht in een leer die impliciet vervat ligt in de geloofsgewoonte van de Kerk, daar zij voortkomt uit de openbaring of hoe dan ook noodzakelijk is voor het eeuwige heil en bevestigd wordt door het getuigenis van de ononderbroken overlevering; dit onfeilbaar onderricht blijkt inderdaad door het hele corps van bisschoppen voorgehouden te worden ook in diachronische zin en niet noodzakelijk alleen maar in synchronische zin. Bovendien hangt de bedoeling van het gewoon en universeel leergezag om een leer als definitief voor te houden gewoonlijk niet af van technische formuleringen met een bijzonder plechtig karakter; het is voldoende

Vervolg noten op blz. 54

wanneer zij hun authentiek leergezag uitoefenen, ook al hebben zij niet de bedoeling deze bij definitieve act af te kondigen.”

Tot deze paragraaf behoort *elk onder-richt over geloof en zeden, naar voren gebracht als waar of althans als zeker, hoewel niet door een plechtig oordeel gedefinieerd noch door het gewoon en universeel leergezag als gedefinieerd voorghouden*. Niettemin is dit onderricht een authentieke betekening van het gewoon leergezag van de Paus of van het Bisschoppencollege en eist daarom een *religieuze volgzaamheid van wil en verstand*.¹⁸ Het wordt namelijk voorghouden om een dieper verstaan van de openbaring te verkrijgen, of om eraan te herinneren dat een bepaalde leer overeenstemt met de waarheid van het geloof, of tenslotte om waakzaamheid te vragen tegen opvattingen die afwijken van deze waarheden of tegen stellingen die gevaarlijk zijn en tot dwalingen leiden.¹⁹

Alles wat voorghouden wordt in strijd met deze leerstukken moet als *onwaar* betiteld worden, of als het gaat om prudentie bij het geven van onderricht, als *vermetel of gevaarlijk* en derhalve “*tuto doceri non potest*”.²⁰

11. *Voorbeelden*. Zonder uitpuddend of volledig te willen zijn, maar enkel ter illustratie worden bepaalde voorbeelden van leerstukken gegeven die op de drie genoemde paragrafen betrekking hebben.

Tot de waarheden van de eerste paragraaf behoren de geloofsartikelen van het Credo, verschillende christologische dogma's²¹ en Maria-dogma's;²² de leer over de instelling van de sacramenten door Christus en hun werkzaamheid met betrekking tot de genade;²³ de leer over de werkelijke en substantiële tegenwoordigheid van Christus in de eucharistie²⁴ en het offerkarakter van de eucharistische viering;²⁵ de stichting van de Kerk door Christus' wil;²⁶ de leer over het

primaat en de onfeilbaarheid van de Paus;²⁷ de leer over het bestaan van de erfzonde;²⁸ de leer over de onsterfelijkheid van de geestelijke ziel en de onmiddellijke vergelding na de dood;²⁹ de afwezigheid van dwaling in de geïnspireerde heilige geschriften;³⁰ de leer over de zware zondigheid van het rechtstreeks en vrijwillig doden van een onschuldig menselijk wezen.³¹

Wat betreft *de waarheden van de tweede paragraaf*, dat wil zeggen die welke op grond van een logische noodzaak met de openbaring verbonden zijn, mag bij wijze van voorbeeld gewezen worden op de ontwikkeling in het verstaan van de leer die betrekking heeft op de definiëring van de onfeilbaarheid van de Paus voordat het dogma op het Eerste Vaticaans Concilie gedefinieerd werd. Het primaat van Petrus werd altijd geloofd als van Godswege geopenbaard, ofschoon tot op het Eerste Vaticaans Concilie gediscussieerd werd of de begrippen 'jurisdictie' en 'onfeilbaarheid' intrinsiek deel uitmaakten van de openbaring of enkel rationale uitwerkingen waren. Hoewel haar karakter als van Godswege geopenbaarde waarheid op het Eerste Vaticaans Concilie gedefinieerd werd, was niettemin de leer over de onfeilbaarheid en het iurisdictieprimaat van de Paus reeds voor het concilie als definitief erkend. De geschiedenis toont dus duidelijk aan dat hetgeen is voortgekomen uit het bewustzijn van de Kerk, vanaf het begin als een ware leer beschouwd is, vervolgens als definitief behouden is, maar pas in de laatste fase – de definiëring door het Eerste Vaticaans Concilie – als een van Godswege geopenbaarde waarheid aanvaard is.

Wat betreft de meer recente bepaling omtrent de leer over de priesterwijding die alleen aan mannen voorbehouden is, moet een soortgelijke ontwikkeling gezien worden. De Paus die niet tot een dogmatische definiëring heeft willen overgaan, heeft

dat deze kenbaar wordt gemaakt door de strekking en de samenhang van de woorden.

18. Vgl. *Lumen gentium*, 25; Congregatie voor de Geloofsleer, Instructie over de kerkelijke roeping van de theoloog [*Donum veritatis*] (24 mei 1990), 23.

19. Vgl. *Donum veritatis*, 23-24.

20. Vgl. *Cic*, can.752; 1371; *CEO*, can. 599; 1436, § 2.

21. Vgl. Denzinger-Schönmetzer, 301-302.

22. Vgl. *a.w.*, 2803; 3903.

23. Vgl. *a.w.*, 1601; 1606.

24. Vgl. *a.w.*, 1636.

25. Vgl. *a.w.*, 1740; 1743.

26. Vgl. *a.w.*, 3050.

27. Vgl. *a.w.*, 3059-3075.

28. Vgl. *a.w.*, 1510-1515.

29. Vgl. *a.w.*, 1000-1002.

30. Vgl. *a.w.*, 3293; *Dei verbum*, 11.

31. Vgl. Johannes Paulus II, *Encyclicum Evangelium vitae* (25 maart 1995), 57.

toch opnieuw willen bevestigen dat deze leer definitief³² gehouden moet worden daar zij steunend op het geschreven Woord van God, onafgebroken gehouden is en in de overlevering van de Kerk door het gewoon en universeel leergezag op onfeilbare wijze is voorgehouden.³³ Niets verhindert, zoals genoemd voorbeeld kan aantonen, dat in de toekomst het bewustzijn van de Kerk zo voortschrijdt dat zij deze leer definieert als een leer die geloofd moet worden als van Godswege geopenbaard.

Het is goed ook in herinnering te roepen de leer omtrent het verbod van euthanasie zoals uiteengezet in de Encycliek *Evangelium vitae*. Bevestigend dat euthanasie "een ernstige schending is van de Wet van God", verklaart de Paus: "Deze leer vindt haar grondslag in de natuurwet en in het geschreven Woord van God; ze werd doorgegeven door de overlevering van de Kerk en onderricht door het gewone en universele leergezag."³⁴ Het zou kunnen lijken alsof in de leer over euthanasie een zuiver rationeel element ligt, omdat de Schrift dit begrip niet lijkt te kennen. Van de andere kant is volstrekt helder de onderlinge samenhang tussen de orde van het geloof en de orde van het verstand; want de Schrift heeft evident een afschuw van elke vorm van zelfbeschikking over menselijk leven die juist in de praktijk en de theorie van euthanasie verondersteld wordt.

Andere voorbeelden van morele leerstukken die als definitief onderwezen worden door het gewoon en universeel leergezag, zijn het onderricht over het verbod van prostitutie³⁵ en het verbod van ontucht.³⁶

Voorbeelden van waarheden, op grond van historische noodzaak met de openbaring verbonden, die definitief gehouden moeten worden en toch niet verklaard kunnen worden als van Godswege geopenbaard, zijn de volgende: de legitimiteit van de keuze van een Paus of van het houden

van een oecumenisch concilie, de canonisatie van heiligen (*facta dogmatica*); de verklaring van Leo XIII in zijn apostolische Brief *Apostolicae Curae* over de ongeldigheid van Anglicaanse wijdingen.³⁷

Onder de voorbeelden van *leerstukken die tot de derde paragraaf behoren*, kunnen aangegeven worden vormen van onderricht die door het authentiek gewoon leergezag als niet definitief voorgehouden worden en die een verschillende graad van instemming vereisen volgens de zin en de wil, uitgedrukt hetzij door de aard van de documenten hetzij door het herhaald voorhouden van dezelfde leer hetzij door de strekking van de verbale uitdrukking.³⁸

12. In de verschillende symbola erkent en getuigt de gelovige dat hij het geloof van de hele Kerk belijdt. Daarom wordt vooral in oudere symbola het kerkelijk bewustzijn uitgedrukt in de formule "Wij geloven". Zoals de *Katechismus van de Katholieke Kerk* leert is "Ik geloof" (Geloofsbelijdenis van de apostelen) het geloof van de Kerk dat persoonlijk door iedere gelovige, vooral bij het doopsel, beleden wordt. 'Wij geloven' (Geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel volgens Grieks origineel): dat is het geloof van de Kerk dat beleden wordt door de bisschoppen, in concilie bijeen, of meer in het algemeen door de liturgische gemeenschap van de gelovigen, 'Ik geloof': dat is ook onze moeder de Kerk, die God door haar geloof antwoord geeft en die ons leert zeggen: 'Ik geloof', 'Wij geloven'.³⁹

In iedere belijdenis van het geloof geeft de Kerk uiting aan de verschillende fasen die zij bereikt heeft op haar weg naar de ontmoeting met God. Geen enkele inhoud wordt terzijde geschoven door het verstrijken van de tijd; alles daarentegen wordt tot onvervangbaar erfgoed waardoor het geloof van alle tijden, van alle gelovigen en van alle plaatsen het eeuwig handelen aan-

32. Vgl. Johannes Paulus II, apostolische Brief *Ordinatio sacerdotalis* (22 mei 1994), 4.

33. Vgl. Congregatie voor de Geloofsleer, *Antwoord op de vraag over de leer van 'Ordinatio sacerdotalis'* (28 oktober 1995).

34. *Evangelium vitae*, 65.

35. Vgl. *Katechismus van de Katholieke Kerk*, 2355.

36. Vgl. *a.w.*, 2353.

37. Vgl. Denzinger-Schönmetzer, 3315-3319.

38. Vgl. *Lumen gentium*, 25; *Donum veritatis*, 17, 23, 24.

39. *Katechismus van de Katholieke Kerk*, 167.

schouwt van de Geest van de verrezen Christus, Die zijn Kerk begeleidt en levend maakt, om haar te brengen tot de volle waarheid.

Rome, vanuit de Zetel van de Congregatie voor de Geloofsleer, 29 juni 1998.

JOSEPH KARDINAAL RATZINGER
prefect

TARCISIO BERTONE S.D.B.
secretaris

Congregatie voor de Geloofsleer

Rescript

Uitgevaardigd tengevolge van een audiëntie van Zijne Heiligheid betreffende de formules van de geloofsbelijdenis en de eed van trouw

Met betrekking tot de formules van de *Geloofsbelijdenis* en van de *Eed van trouw* waarover geschreven is in de *Acta Apostolicae Sedis* van 9 januari 1989, lijkt het goed ook het rescript te publiceren dat in vervolg op een audiëntie daarover is uitgevaardigd.

Rescript voortvloeiend uit een audiëntie van Zijne Heiligheid

In een Audiëntie op 1 juli 1988 verleend aan de hieronder vermelde Kardinaal Prefect van de Congregatie voor de Geloofsleer, heeft de Heilige Vader nieuwe formuleringen goedgekeurd en vastgelegd zowel van de *Geloofsbelijdenis* als van de *Eed van*

trouw bij de aanvaarding van een ambt uit te oefenen in naam van de Kerk. Tevens goedgekeurd zijn de daarbij behorende normen, die in de vermelde publicatie van de formuleringen vervat zijn. De Heilige Vader heeft tegelijk verordend dat dit alles op de gebruikelijke wijze in de *Acta Apostolicae Sedis* gepubliceerd moet worden. Deze formules onder toezicht van de Bisschoppenconferenties in de landstalen vertaald, mogen pas gebruikt worden nadat zij door deze Congregatie zijn goedgekeurd.

Ten huize van de Congregatie voor de Geloofsleer, 19 september 1989.

JOSEPH KARDINAAL RATZINGER
prefect

AAS LXXXI (7 oktober 1989)

Vertaling: prof. dr. P. Stevens en prof. dr. L. de Fleurquin